

Kontekster for Prøysen: Politikk og litteratur, arbeiderdiktning, littérature engagée

22. – 23. januar 2015

Høgskolen i Hedmark, Campus Hamar, auditorium 4

22. januar:

10.00 – 10.15: Åpning v/professor Ole Karlsen

10.15 – 11.15: Professor Beata Agrell, Göteborgs universitet: Klassperspektiv i svensk arbetarprosa under 1900-talet. Några reflexioner och exempel

11.30 – 12.15: Professor Irene Iversen, Universitetet i Oslo: «Vi fikk ingen arbeiderdiktning » (Nils Johan Rud). Om skiftet fra arbeiderdiktning til et program om engasjert (modernistisk) litteratur i det norske, radikale miljøet på 1940-tallet.

12. 15 - 13.15: Lunsj

13.15 – 14.00: Førsteamanuensis Silje Solheim Karlsen, Universitetet i Tromsø: Kvinner utenfor.

14.00 – 14.45: Dr.stipendiat Ingrid N. Mathisen, Universitetet i Bergen: Identifikasjon og identitet i Roll Ankers bruksbyforteljingar i *Lil-anna og andre*

14.45 – 15.00: Kaffe

15.00 – 15.45: Dr. stipendiat Elin Stengrundet, Høgskolen i Hedmark: ”-- Ha, Cæsars Cæsarshu!” Om ambivalensen i Henrik Wergelands politisk radikale diktning

15.45 – 16.30: Professor Ole Karlsen, Høgskolen i Hedmark: Noen nedslag i norsk arbeiderlyrikk fra Sivle til Seljestad

20.00: Middag

Fredag 23. januar

9.00 – 10.00: Professor Magnus Nilsson, Högskolan i Malmö: Den nya svenska arbetarlitteraturen

10.00 – 10.15: Kaffe

10.15 – 11.00: PhD Silje Ingeborg Harr Svare, Universitetet i Oslo: Entropi som litterært kjerneord – i Inger Christensens *det* og i dette verkets samtidslitterære landskap.

11.15 – 12.00: PhD Eva Marie Syversen, Høgskolen i Hedmark: Skogsarbeiderens blick på naturen. Dyreskildringer hos Carl Vestaberg.

Lunsj

12.45 – 13.30: Dr.stipendiat Even Iglannd Diesen, Høgskolen i Hedmark: Rap i distriktet, rap på dugnad

13.30 – 14.15: Førsteamanuensis Thorstein Norheim, Universitetet i Oslo: Om arbeiderlitteratur i Dag Solstads litteraturkritikk

Kaffe

14.30 – 15.15: Professor Christine Hamm, Universitetet i Bergen: Tingenes politikk i arbeiderlitteraturen

15.15 – 15.30: Oppsummering

Sammendrag

Beata Agrell: Klassperspektiv i svensk arbetarprosa under 1900-talet. Några reflexioner och exempel

Vad har hänt med klassperspektivet i den svenska litterära arbetarprosan sedan det första genomslaget på 1910-talet? I mitt paper vill jag diskutera möjligheten av en förskjutning från klassperspektiv till klasskänsla, dvs. från socialt och kollektivt till personligt och individuellt, där i många fall en revanschistisk underklasserfarenhet är drivande. Denna idé avser inte varje enskilt verk utan en övergripande tendens, tydlig inte minst i de texter som har kommit att representera det bästa eller mest intressanta i dagens arbetarlitteratur, som Kristian Lundbergs *Yarden*, Susanna Alakoskis *Svinalängorna* och Åsa Linderborgs *Mig äger ingen*. Gemensamt för dem och de författarskap de ingår i är exempelvis den öppet självbiografiska inriktningen. Den inriktningen är inte ny, men den saknades på 1910-talet och jämfört med 30- och 40-talens självbiografier tycks nya element ha tillkommit. Dessa, misstänker jag, beror kanske inte bara av den komplexa postindustriella samhällsstrukturen, utan också av det marknadsekonomiska mediasamhällets narcissistiska tendenser: behovet att sälja sig själv. Övergripande tänker jag mig att förskjutningen av klassperspektivet i grundläggande avseende hör samman med triaden folkhem, samförståndsanda och välfärdssamhälle: dess uppgång, höjdpunkt och fall från 30-tal och 60-tal till 2000-tal, både som idé, illusion och verklighet. Dessa tankar skulle jag vilja lägga fram till diskussion vid konferensen, med stöd av några arbetarlitterära exempel från olika perioder.

Even Iglund Diesen: Rap i distriktet, rap på dugnad

Det er ulike måter arbeider- og klassetilhørighet kommer til uttrykk i den norske hiphopen. Bluesrøttene, med sin sterke arbeidertradisjon, og et politisk opprør i fortsettelsen av kampen for sivile rettigheter er viktige fundament fra det amerikanske idealet og har stor

betydning, men et vel så viktig element er rappens grunnleggende fascinasjon for det lokale. Rapperen skal sparke oppover og gjerne være fra gata, eller i vår sammenheng, fra bygda, fjernt fra autoritetene og nærme folket. Jeg vil diskutere hvordan rapperens identitet og kredibilitet knytter seg til kassetilhørighet og lokalitet med eksempler fra distrikts- og bonderapperene Soinner og OnkIP (med og uten Dirty Oppland), og ha et sideblikk til den mest åpenbare arbeiderrapgruppa i Norge, Gatas Parlament.

Gatas Parlament representerer en del av hiphopen som identifiserer seg veldig sterkt med arbeiderbevegelsen. Et kjapt sveip over låt- og albumtitlene til gruppa, som dessuten står for norsk morsmålsraps tidligste utgivelse, understreker arbeideridealet i det som på en meget uttalt måte er laga for, om og av arbeidere: "Spis de rike", "Kammerater", "Proletarparty", "Streikevakt" og "Arbeiderbevegelsen" er låter fra plater med titler som *Fred, Frihet og Alt Gratis!* (2004) og *Holdning over Underholdning* (2001).

Dugnadsånden er ikke bare sterk hos Gatas Parlament og deres meningsfeller som stiller opp på alle politiske markeringer og demonstrasjoner. Hiphopmiljøet er tufta på dugnad, lokale hiphopjams hvor alt gjøres gratis og alle får være med. Vi skal se nærmere på hvordan tilknytninga til nærmiljøet gjennomsyrrer hiphop. Hva slags forbindelser er det mellom lokal tilhørighet og kassetilhørighet? Hvordan kommer klasse og identitet til uttrykk i forbindelse med det lokale?

Christine Hamm: Tingenes politikk i arbeiderlitteraturen

I den klassiske arbeiderlitteraturen har ting vært viktig på ulike måter. De tjener som sosiale markører i tekstene, samtidig med at masseproduserte gjenstander kan få en aura i det fiktive universet ved at de inngår i ulike ritualer. I tillegg kan tingens aura smitte over på tekstene, ved at tingene blir til et strukturerende element ved deres estetikk. Selv om Walter Benjamin vanligvis verken opptre på tingteoriens eller arbeiderlitteraturens pensumlister, mener jeg altså at hans klassiske essay om kunstverket i reproduksjonsalderen

kan kaste lys over nettopp ting i arbeiderlitteraturen, og peke på deres politiske potensial. Eksemplet mitt blir Susanna Alakoskis 'Svinalängorna' fra 2006.

Irene Iversen: «Vi fikk ingen arbeiderdiktning » (Nils Johan Rud). Om skiftet fra arbeiderdiktning til et program om engasjert (modernistisk) litteratur i det norske, radikale miljøet på 1940-tallet.

Med utgangspunkt i anmeldelsene, artiklene og lederne til blant andre Nils Johan Rud og Nic Stang i tidsskriftet Vinduet fra høsten 1947, vil jeg vise at kretsen rundt tidsskriftet forsvarte en estetisk norm eller forventningshorisont som i stor grad svarte til programmet om en *engasjert litteratur*, som Jean-Paul Sartre hadde lagt fram i *Les Temps Modernes* i 1945 og utdypet i *Qu'est-ce que la littérature* i 1948. Forhåpningene om en norsk arbeiderdiktning ble oppgitt, men miljøet distanserte seg også både fra de kulturradikale mellomkrigsforfatterne og fra *modernismen*. Tarjei Vesaas, som hadde støttet en engasjerte litteratur allerede i 1939, ble ansett som den mest forbilledlige forfatteren. Men mottakelsen av verkene hans bidro til at det skjedde et nytt skifte ved overgangen til 1950-tallet, med gjennomslag for en modernistisk og avantgardistisk norm. Det medvirket dessuten beundringen for de svenske proletarforfatterne til.

Silje Solheim Karlsen: Kvinner utenfor

I *Den föreställda mångkulturen* (2010) peker Magnus Nilsson på at den arbeideren vi kjenner fra 1960- og 1970-tallet ikke finnes mer, samtidig som han spør om vi kanskje finner arbeiderlitteratur blant innvandrere, ubemidlede og arbeidsløse. Er litteraturen fra utenformiljøer den nye arbeiderlitteraturen? Med spørsmål om klasse som identitetskategori, økonomisk eller kulturell, særlig med fokus på kvinner som befinner seg utenfor, ønsker jeg å lese Ingeborg Arvolas roman fra indre Troms, *Grisehjerter* (2011) samt

utvalgte tekster av Laila Stien (*Vekselsang* (1997), *Svømmetak* (2001), *Hjem til jul* (2010)). På hvilken måte tematiserer tekstene forbindelser mellom økonomi, identitet, status og fremmedgjøring?

Ingrid N. Mathisen: Identifikasjon og identitet i Roll Ankers bruksbyforteljingar i *Lil-anna og andre*

Innlegget vil sjå nærare på Nini Roll Ankers relativt ukommenterte novellesamling *Lil-Anna og andre* frå 1906. Handlinga i alle novelle er lagt til eit konsentrert bruksbymiljø, og alle innbyggjarane i det vesle samfunnet er direkte eller indirekte avhengige av bruka og fabrikkane langs ei kraftfull elv.

I innlegget vil eg for det fyrste sjå på kva verdi arbeidet vert gitt og korleis dette kjem til uttrykk gjennom identifikasjon med arbeid, arbeidsplass og arbeidsgjevar. Novellene utforskar konsekvensane av ein ukritisk identifikasjon, og syner at den einskilde arbeidar kan hamna i djupe identitetskonfliktar på grunn av identifikasjonen, men også at identifikasjonen får fungera som ei positiv stadfesting av den einskilde sin dugleik og identitet.

Roll Ankers bruksbyforteljingar er rikt befolka av menneske som ikkje kan utføra det arbeidet som fabrikkane tilbyr, eg vil difor vidare sjå på kva den fysiske evna til å arbeida har å seia for erfaring av eigen situasjon og identitet, og spør kva ein nedsett arbeidsdugleik har å seia for individets sjølvforståing.

Når Ragnhild Jølsens skriv *Brukshistorier* (1907) året etter *Lil-Anna og andre* kjem ut, er ho i fylgje Jølsen-biograf Arnhild Skre inspirert av Roll Ankers ide «om å bygge en historiekrets rundt et bruksmiljø» (Skre 2009:282). På byrjinga av 1900-talet kjem det ut fleire novellesamlingar der handlinga er lagt til tilsvarande konsentrerte bruks- og fabrikkmiljø. Sjølv om ikkje alle er direkte påverka av Roll Ankers tekst, vil eg avslutningsvis argumentera

for at Ragnhild Jølsens *Brukshistorier* (1907), Kristofer Uppdals *Ved Akersleva* (1910) og Oskar Braatens *Kring fabrikken*. (1910), utgjør ein eigen undersjanger innan arbeidarlitteraturen; bruksbyforteljingar, som altså Roll Anker mogelegvis introduserer i Noreg.

Elin Stengrundet: "-- Ha, Cæsars Cæsarshu!" Om ambivalensen i Henrik Wergelands politisk radikale diktning

For romantikerne ble den franske revolusjonen et bevis på at diktning kunne påvirke samfunnet (Safranski 2007). Henrik Wergeland (1808-1845) delte denne oppfatningen. Han ønsket å være en dikter som "forstaae sin Tid, deeltage i dens Krav, oplyse den derom og paaskynde dens Idrætter og Flugt; og endelig som idealisere ikke derfor, men *for at realisere* eller see eller haabe realiseret" (Wergeland SS III, 2. b.: 96). Fra dette ståstedet skrev Wergeland en rekke politisk radikale dikt, blant annet "Cæsaris" (1834). Diktet har en tydelig historisk og politisk forankring; det er skrevet i forbindelse med Nikolaj Is, tsar av Russland og konge av Polen, tyranniske styre og særlig hans brutale svar på det polske opprøret som fant sted september 1831. Både i Wergelands samtid og ettertid blir "Cæsaris" regnet som et toppunkt i den radikale delen av forfatterskapet. Det sies at diktet utgjør en kontrast til fremtidsoptimismen man ellers finner i Wergelands diktning (Storsveen 2008), og det omtales som hans mest hatefulle dikt (Ustvedt 2008). Det er da heller ingen tvil om at det inneholder en sterk kritikk av despoten, men diktjeget har også en ambivalent holdning til Cæsar; han både hater, fordømmer, beundrer, unnskylder og identifiserer seg med tyrannen. Gjennom innlegget vil jeg lese frem denne ambivalensen og argumentere for at Wergeland gjennom dette setter lys på en problematikk som gjelder politisk og ideologisk diktning generelt, nemlig denne diktningens avhengighet av brutalitet, krig og vold.

Silje Ingeborg Harr Svare: Entropi som litterært kjerneord – i Inger Christensens *det* og i dette verkets samtidslitterære landskap.

På kunstscenen og den litterære scenen i det sene 60-tallets Danmark er entropi et begrep som påtreffes overalt. Multiskribenten Hans-Jørgen Nielsen er et godt eksempel. I sine artikler om kunst og litteratur i samtiden innfanger han den hyppige bruken av begrepet, men bruker det også selvstendig til å identifisere tendenser i måten litteraturen og kunsten relaterer til den samfunnsmessige virkeligheten på. Og entropi blir hos ham, som hos mange andre i denne perioden, ikke bare et begrep som dekker hva som skjer i forholdet mellom kunst og samfunn, men et mål for hva som *skal* og *bør* skje: utflating og utjevning. Også i Inger Christensens store gjennombruddsverk *det*, som utkom i 1969 og som av selvsamme Nielsen den gang ble karakterisert som «et gigantisk monument over de døende 60erne», påtreffer vi entropien: som et fenomen som kan knyttes til både verkets jeg-nivå og dets formale organisering, og direkte, i begrepsform. Samtidig som entropien i *det* er påfallende, behandles begrepet og fenomenet med en like påfallende tvetydighet i dette verket. Jeg vil undersøke den tvetydigheten som omgir entropibegrepet i *det* og slik avklare hvordan dette sentrale verket i Inger Christensens forfatterskap både står i sammenheng med og i kontrast til trender i den litterære samtiden. Avslutningsvis stiller jeg spørsmålet om Christensens tvetydighet i forhold til entropibegrepet, og dermed i forhold til den avantgardistiske litterære samtids idealer for kunst og samfunn, er knyttet til de mange sporene av tysk tidligromantikk i *det*. Disse sporene knytter verket til en annen tid enn samtiden og berører sentrale spørsmål om subjektivitet, selvidentitet og selvrefleksjon.

Eva Marie Syversen: Skogsarbeiderens blikk på naturen. Dyreskildringer hos Carl Vestaberg

Carl Vestaberg (1888-1936) var bosatt i Skarnes i Sør-Odal og livnærte seg som gårdsarbeider og skogsarbeider. I fortellingene sine beskriver han dyr og jegere i et område han var vel

fortrolig med fra sitt arbeid, nemlig Odalsfinnskogene. Men mens skildringene av allmuejegerne aldri går utover den muntlige bygdehistoriens faste topoi, representerer dyreskildringene en særpreget prosalyrikk der dyrene beskrives i et multisensorisk språk med særlig vekt på syn, hørsel og den taktile sansen. Tekstene om dyr er preget av konsentrasjon og fokus på detaljer. Perspektivet ligger dels hos dyrene, der teksten beskriver hvordan dyrene selv sanser og fornemmer, og dels også utenfor dyrene der dyrenes utseende og bevegelser står i fokus og der det særlig er språkets akkustiske kvaliteter som preger teksten. I dette framlegget vil jeg betrakte skogsarbeideren Vestabergs blikk på naturen og dyrene i lys av økokritikken og «the animal turn» som som undersøker hvordan dyr framstilles i litteraturen i ulike epoker. Ut fra dette vil jeg spørre: Hvordan framstilles dyrene i tekster av Carl Vestaberg? Hvorfor blir dyreskildringene så markant forskjellig fra bygdehistoriene? Hva innebærer det at disse dyreskildringene nærmest kan betraktes som et språklig laboratorium for arbeiderdikteren Vestaberg?